

**ANAYASA MAHKEMESİ KARARI**

Anayasa Mahkemesi Başkanlığından:

**BİRİNCİ BÖLÜM  
KARAR****H.G. BAŞVURUSU**

**Başvuru Numarası** : 2017/14716

**Karar Tarihi** : 29/5/2019

**Başkan** : Hasan Tahsin GÖKCAN

**Üyeler** : Burhan ÜSTÜN  
Hicabi DURSUN  
Kadir ÖZKAYA  
Yusuf Şevki HAKYEMEZ

**Raportör** : Murat BAŞPINAR

**Başvurucu** : H.G.

**I. BAŞVURUNUN KONUSU**

1. Başvuru, tutukluluğun devamı kararına yönelik itirazın geç değerlendirilmesi nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiği iddiasına ilişkindir.

**II. BAŞVURU SÜRECİ**

2. Başvuru 1/3/2017 tarihinde yapılmıştır.

3. Başvuru, başvuru formu ve eklerinin idari yönden yapılan ön incelemesinden sonra Komisyona sunulmuştur.

4. Komisyonca başvuruların kabul edilebilirlik incelemesinin Bölüm tarafından yapılmasına karar verilmiştir.

5. Bölüm Başkanı tarafından başvurunun kabul edilebilirlik ve esas incelemesinin birlikte yapılmasına karar verilmiştir.

6. Başvuru belgelerinin bir örneği bilgi için Adalet Bakanlığına (Bakanlık) gönderilmiştir. Bakanlık görüşünü bildirmiştir.

7. Başvurucu, Bakanlığın görüşüne karşı beyanlarını Anayasa Mahkemesine sunmuştur.

**III. OLAY VE OLGULAR**

8. Başvuru formları ve eklerinde ifade edildiği şekliyle ve Ulusal Yargı Ağı Bilişim Sistemi (UYAP) aracılığıyla erişilen bilgi ve belgeler çerçevesinde ilgili olaylar özetle şöyledir:

9. Olay tarihinden önce başvuru, Adana İl Jandarma Komutanlığında subay olarak görev yapmaktadır.

10. Kamuoyunda bilinen ismiyle *MİT turları* olayına ilişkin olarak Adana Cumhuriyet Başsavcılığınca yürütülen bir soruşturmada (anılan olaya ilişkin bilgiler için bkz. *Süleyman Bağrıyanık ve diğerleri*, B. No: 2015/9756, 16/11/2016, §§ 13-50) 7/5/2014 tarihli iddianameyle başvuru devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askerî casusluk amacıyla temin etme, devletin güvenliğine ilişkin gizli kalması gereken bilgileri casusluk maksadıyla açıklama suçlarını işlediğinden bahisle cezalandırılması talebinde bulunulmuştur.

11. İddianamede isnat edilen eylemlerin birlikte değerlendirilmesi sonucunda başvuru devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askerî casusluk amacıyla temin etme, devletin güvenliğine ilişkin gizli kalması gereken bilgileri casusluk maksadıyla açıklama suçlarını işlediği iddiasıyla bazı kamu görevlisi sanıklarla birlikte planlı ve sistematik bir şekilde yürütülen organizasyonun parçası olarak ve örgütlü bir şekilde hareket ettiği ifade edilmektedir. İddianameye göre başvuru; Türkiye Cumhuriyeti devleti ve Hükümetini gerek yurt içinde gerekse uluslararası platformda zor durumda bırakmak ve itibarsızlaştırmak, El Kaide vb. terör örgütlerine yardım ettiği görüntüsü vererek uluslararası yargı organları nezdinde hukuki ve cezai sorumluluk altına sokmak amacıyla devletin güvenliği veya dış siyasal yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken bilgiler olan ve Millî İstihbarat Teşkilatı (MİT) tarafından yasal olarak gerçekleştirilen, özünde devlet sırrı niteliğindeki faaliyetleri ifşa etmiştir.

12. Başvurucunun tutuksuz olarak yargılanması devam ederken Adana 7. Asliye Ceza Mahkemesinin 11/12/2015 tarihli kararıyla dosyalar arasında hukuki, fiili ve şahsi irtibat bulunduğu gerekçesiyle dosyaların Yargıtay 16. Ceza Dairesinin (ilk derece mahkemesi) E.2015/1 sayılı dosyasıyla birleştirilmesine karar verilmiştir.

13. Öte yandan *Selam-Tevhid Kudüs Ordusu* adlı terör örgütünü konu alan bir soruşturmadaki usulsüzlük iddiaları kapsamında *Türkiye Cumhuriyeti devletinin güvenliği veya ulusal ve uluslararası yararları bakımından niteliği itibarıyla gizli kalması gereken görüşmelerinin dinlendiği, kaydedildiği ve bir kısmının iletişim tespit tutanağı hâline getirilerek terörle ilişkilendirildiği* gerekçesiyle başvuru devletin aralarında olduğu çok sayıda kolluk görevlisi hakkında İstanbul Cumhuriyet Başsavcılığınca (Başsavcılık) ceza soruşturması başlatılmıştır.

14. Başvuru, anılan soruşturma kapsamında gözaltına alınmıştır. Başsavcılık 9/4/2015 tarihinde başvuru diğer şüphelilerle birlikte silahlı terör örgütüne üye olma ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini cebir ve şiddet kullanarak ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen ya da tamamen engellemeye teşebbüs etme suçlarından tutuklanması istemiyle İstanbul 2. Sulh Ceza Hâkimliğine sevk etmiştir.

15. İstanbul 2. Sulh Ceza Hâkimliğinin 9-10/4/2015 tarihli ve 2015/167 D. İş sayılı kararı ile başvuru hakkındaki talebin "*atılı suçun vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu, şüphelilere isnat edilen suçların yasadaki alt ve üst sınırları, isnat edilen suçlardan Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini cebir şiddet kullanarak ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen veya tamamen engellemeye teşebbüs etme suçunun CMK 100/3 maddesinde sayılan suçlardan oluşu sebebiyle adli kontrol kararları yetersiz kalacağı...*" gerekçesiyle kabulüne karar verilerek başvuru tutuklanmıştır.

16. Başvurucunun verilen tutuklama kararlarına karşı yaptığı itiraz, İstanbul 3. Sulh Ceza Hâkimliğinin verdiği 17/4/2015 tarihli kararla kesin olarak reddedilmiştir.

17. Başsavcılıkça yürütülen soruşturma sonucunda 23/10/2015 tarihli iddianameyle başvurucuyla birlikte bir kısım şüpheli hakkında devletin gizli kalması gereken bilgilerini siyasal veya askeri casusluk amacıyla temin etme, devletin güvenliğine ilişkin gizli kalması gereken bilgileri casusluk maksadıyla açıklama, silahlı terör örgütüne üye olma ve Türkiye Cumhuriyeti Hükûmetini cebir ve şiddet kullanarak ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen ya da tamamen engellemeye teşebbüs etme suçlarını işlediğinden bahisle cezalandırılması talep edilerek İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesinde dava açılmıştır.

18. İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesi 9/11/2015 tarihinde iddianamenin kabulüne karar vermiş, E.2015/297 sayılı dosya üzerinden kovuşturma aşaması başlamış, aynı gün yapılan tensip incelemesi ile *"üzerlerine atılı suçların vasfı ve mahiyeti, mevcut delil durumu, buna göre tutuklu sanıklar yönünden kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut kanıtlar bulunması, sanıklara atılı suçların tutuklama nedenlerinin yasal karine olarak varsayıldığı 5271 sayılı CMK.nun 100/3-a.11 alt bendinde sayılan katalog suçlardan oluşu, sanıklara atılı suçların kanunda öngörülen cezalarının alt ve üst sınırlarının kaçma kuşkusunu somutlaştırması, müşteki sayısı ve eylemlerin sayısal yoğunluğu da dikkate alındığında sanıklara verilmesi muhtemel ceza veya güvenlik tedbiri ile tutuklama tedbirinin ölçülü oluşu, tüm bu nedenlerle sanıklar üzerinde adli kontrol hükümleri ile yeterli ve etkili hukuksal denetim sağlanamayacak oluşu"* gerekçesiyle başvurucların tutukluluklarının devamına karar vermiştir.

19. Devam eden yargılamada başvurucların da içinde bulunduğu sanıklar hakkındaki dava (MİT tırları sanıkları yönünden) Mahkemenin ayrı bir esasına kaydedilmiş ve İstanbul 14. Ağır Ceza Mahkemesince davanın Yargıtay 16. Ceza Dairesinin E.2015/1 sayılı dosyasıyla birleştirilmesine karar verilmiştir.

20. Birleştirilen dosya üzerinden devam eden yargılamada Yargıtay 16. Ceza Dairesi 12/12/2016 tarihinde dosya üzerinden yaptığı incelemede başvurucların tutukluluk hâlinin devamına karar vermiştir.

21. Başvurucu, anılan karara Yargıtay 16. Ceza Dairesinde 19-29/12/2016 tarihleri arasında yapılan duruşma sırasında 21/12/2016 tarihinde verdiği dilekçe ile itiraz etmiştir.

22. Yargıtay 16. Ceza Dairesi 29/12/2016 tarihli duruşmada yaptığı değerlendirmeye başvurucların tutukluluk hâlinin yeniden devamına karar vermiştir.

23. Duruşmada verilen tutukluluğun devamı kararına başvurucları 3/1/2017 tarihinde, müdafii ise 6/1/2017 tarihinde itiraz etmiştir.

24. Duruşmada verilen tutukluluğun devamı kararına yapılan itiraz, Yargıtay 17. Ceza Dairesince 12/1/2017 tarihinde yapılan inceleme sonucunda kesin olarak reddedilmiştir.

25. Başvurucu 27/1/2017 tarihinde verdiği dilekçeyle daha önce 12/12/2016 tarihli karara karşı 21/12/2016 tarihinde (bkz. § 21) yaptığı itirazın 12/1/2017 tarihli kararda değerlendirilmemiş olduğunu belirterek anılan itirazının itiraz merciince değerlendirilip değerlendirilmediğinin bildirilmesini talep etmiştir.

26. Yargıtay 16. Ceza Dairesi 30/1/2017 tarihinde yaptığı incelemede 21-29/12/2016 tarihleri arasında duruşmaların kesintisiz olarak yapılmasını müteakip belirtilen itiraz dilekçesi de içinde olmak üzere dosyanın itiraz merciine gönderildiğini belirterek Yargıtay 17. Ceza Dairesinin 12/1/2017 tarihli kararında (bkz. § 24) başvurunun daha önceki 21/12/2016 tarihli itirazının değerlendirildiği açıkça belli olmadığından 12/12/2016 tarihli tutukluluğun devamına dair verilen kararda düzeltme yapılmasına yer olmadığına ve itirazı incelemek üzere dosyanın Yargıtay 17. Ceza Dairesine gönderilmesine karar vermiştir.

27. Yargıtay 17. Ceza Dairesi 1/2/2017 tarihinde yapılan inceleme sonucunda itirazı kesin olarak reddetmiştir.

28. Başvurucu, nihai kararın 3/2/2017 tarihinde tebliğ edildiğini belirterek 1/3/2017 tarihinde bireysel başvuruda bulunmuştur.

29. Başvurucu hakkındaki dava bireysel başvurunun incelendiği tarih itibarıyla ilk derece mahkemesi sıfatıyla Yargıtay 16. Ceza Dairesinde (E.2015/1) derdest olup başvurunun tutukluluk hâli devam etmektedir.

#### **IV. İLGİLİ HUKUK**

##### **A. Ulusal Hukuk**

30. 4/12/2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun "*Tutukluluğun incelenmesi*" kenar başlıklı 108. maddesi şöyledir:

*"(1) Soruşturma evresinde şüphelinin tutukevinde bulunduğu süre içinde ve en geç otuzar günlük süreler itibarıyla tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceği hususunda, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hâkimi tarafından 100 üncü madde hükümleri göz önünde bulundurularak, şüpheli veya müdafii dinlenilmek suretiyle karar verilir.*

*(2) Tutukluluk durumunun incelenmesi, yukarıdaki fıkrada öngörülen süre içinde şüpheli tarafından da istenebilir.*

*(3) Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında ya da birinci fıkrada öngörülen süre içinde de re'sen karar verir."*

31. 5271 sayılı Kanun'un "*İtiraz usulü ve inceleme mercileri*" kenar başlıklı 268. maddesinin (2) numaralı fıkrası şöyledir:

*"Kararına itiraz edilen hâkim veya mahkeme, itirazı yerinde görürse kararını düzeltir; yerinde görmezse en çok üç gün içinde, itirazı incelemeye yetkili olan mercie gönderir."*

##### **B. Uluslararası Hukuk**

###### **1. Sözleşme Metinleri**

32. Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin (Sözleşme) "*Özgürlük ve güvenlik hakkı*" kenar başlıklı 5. maddesinin (1) numaralı fıkrasının birinci cümlesi ile (4) numaralı fıkrası şöyledir:



"Herkes özgürlük ve güvenlik hakkına sahiptir...

...

*Yakalama veya tutulma yoluyla özgürlüğünden yoksun kılınan herkes, tutulma işleminin yasaya uygunluğu hakkında kısa süre içinde karar verilmesi ve eğer tutulma yasaya aykırı ise serbest bırakılması için bir mahkemeye başvurma hakkına sahiptir.*

...

## 2. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin İçtihadı

33. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine (AİHM) göre başvuru tarafından salıverilme talebiyle yapılan başvuruların Sözleşme'nin 5. maddesinin (3) numaralı fıkrasına göre yetkili merciler tarafından resen yapılan denetimden ayrı olarak incelenmesi gerekmektedir (*Rehbock/Slovenya*, B. No: 29462/95, 28/11/2000, § 87). Ancak tutmanın bir mahkeme tarafından otomatik bir şekilde ve düzenli olarak denetiminin yapıldığı bir sistemin (4) numaralı fıkranın gereklerine uygunluğunu sağlama ihtimali gözden uzak tutulamaz (*Megyeri/Almanya*, B. No: 13770/88, 12/5/1992, § 22; *Eğmez/Kıbrıs*, B. No: 30873/96, 21/12/2000, § 94).

34. Bir kişinin özgürlüğünden yoksun bırakılmasını haklı kılan faktörlerin zamanla değişmesi mümkün olup bu durumda Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrası *makul aralıklarla* yapılan salıverilme başvurularının incelenmesini güvence altına almaktadır. Anılan fıkra, yakalanan veya tutuklu bulunan kişilere özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğuna itiraz etmek için mahkemeye başvurma hakkı sağlamakla birlikte bu işlemlerin başlamasının ardından özgürlük kısıtlamasının yasaya uygululuğuna ilişkin olarak kısa bir süre içinde karar verilmesi haklarını da korumaktadır (*Musial/Polonya* [BD], B. No: 24557/94, 25/3/1999, § 43).

35. AİHM'e göre Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrası anlamında özgürlük kısıtlamasının kanuna uygunluğuna yönelik itirazı inceleme süresi, yetkili mercilere başvuru yapılması ile başlar ve başvuruya ilişkin olarak verilen kararın başvurana veya temsilcisine bildirilmesi ile sona erer (*Koendjibiharie/Hollanda*, B. No: 11487/85, 25/10/1990, § 28; *Singh/Çek Cumhuriyeti*, B. No: 60538/00, 25/1/2005, § 74). Kararın gereken süratle alınıp alınmadığı, her davanın kendi özel koşullarına göre değerlendirilir (*Sanchez-Reisse/İsviçre*, B. No: 9862/82, 21/10/1986, § 55).

36. AİHM bir kararında başvurunun salıverilme talebinin yirmi üç gün sonra karara bağlanmasını (*Rehbock/Slovenya*, §§ 85, 86), bir başka kararında ise başvurunun tutuklamaya itirazının kırk bir gün sonra karara bağlanmasını (*Şevk/Türkiye*, B. No: 4528/02, 11/4/2006, § 40) Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrası anlamı dâhilinde *süratle yargı kararının verilmesi gereğine* aykırı olarak değerlendirmiş ve anılan fıkranın ihlal edildiğine karar vermiştir.

## V. İNCELEME VE GEREKÇE

37. Mahkemenin 29/5/2019 tarihinde yapmış olduğu toplantıda başvuru incelenip gereği düşünüldü:

## **A. Adli Yardım Talebi Yönünden**

38. Başvurucu bireysel başvuru harç ve masraflarını karşılayacak geliri olmadığını beyan ederek adli yardım talebinde bulunmuştur.

39. Anayasa Mahkemesinin *Mehmet Şerif Ay* (B. No: 2012/1181, 17/9/2013) kararında belirtilen ilkeler dikkate alınarak geçimini önemli ölçüde güçleştirmeksizin yargılama giderlerini ödeme gücünden yoksun olduğu anlaşılan başvurunun açıkça dayanaktan yoksun olmayan adli yardım talebinin kabulüne karar verilmesi gerekir.

## **B. İtiraz İncelemesinin Kısa Sürede Karara Bağlanması Güvencesinin İhlal Edildiğine İlişkin İddia**

### **1. Başvurucunun İddiaları ve Bakanlık Görüşü**

40. Başvurucu; hakkında verilen tutukluluğun devamına dair karara karşı yaptığı itirazın 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrasında öngörülen süreye riayet edilmeden incelemeye alındığını, böylelikle serbest bırakılmak için mahkemeye başvurma hakkının kısıtlandığını belirterek kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğini ileri sürmüştür.

41. Bakanlık görüşünde; başvuru yolunun tüketilip tüketilmediği ve başvurunun kabul edilebilirliği yönünden inceleme yapıp yapılmamasının Anayasa Mahkemesinin takdirinde olduğu, şikâyetin esası bakımından ise aynı dönemde başvurunun tutukluluğunun devamına dair 29/12/2016 tarihli karara yaptığı itirazların 12/1/2017 tarihinde incelendiği hususu ile olay tarihinde yürürlükte bulunan, tutukluluğa itirazların otuz günlük süreler içinde incelenmesini öngören 27/7/2016 tarihli ve 668 sayılı Olağanüstü Hal Kapsamında Alınması Gereken Tedbirler ile Bazı Kurum ve Kuruluşlara Dair Düzenleme Yapılması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin (668 sayılı KHK) 3. maddesinin (1) numaralı fıkrasının (ç) bendi dikkate alındığında tutukluluğa etkili itiraz hakkının ihlal edilmediğinin değerlendirilmesi gerektiği beyan edilmiştir.

42. Başvurucu, Bakanlık görüşüne karşı beyanında başvurusunun tutukluluk değerlendirmelerinin zamanında yapılmamasına yönelik olduğunu belirterek Bakanlık görüşünü kabul etmediğini ifade etmiştir.

### **2. Değerlendirme**

43. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası şöyledir:

*"Her ne sebeple olursa olsun, hürriyeti kısıtlanan kişi, kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı halinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir."*

44. Başvurucunun bu bölümdeki iddialarının Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası bağlamında, kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı kapsamında incelenmesi gerektiği değerlendirilmiştir.

## a. Uygulanabilirlik Yönünden

45. Anayasa'nın "Temel hak ve hürriyetlerin kullanılmasının durdurulması" kenar başlıklı 15. maddesi şöyledir:

*"Savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hallerde, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülükler ihlâl edilmemek kaydıyla, durumun gerektirdiği ölçüde temel hak ve hürriyetlerin kullanılması kısmen veya tamamen durdurulabilir veya bunlar için Anayasada öngörülen güvencelere aykırı tedbirler alınabilir."*

*Birinci fıkrada belirlenen durumlarda da, savaş hukukuna uygun fiiller sonucu meydana gelen ölümler dışında, kişinin yaşama hakkına, maddî ve manevî varlığının bütünlüğüne dokunulamaz; kimse din, vicdan, düşünce ve kanaatlerini açıklamaya zorlanamaz ve bunlardan dolayı suçlanamaz; suç ve cezalar geçmişe yürütülemez; suçluluğu mahkeme kararı ile saptanıncaya kadar kimse suçlu sayılamaz."*

46. Anayasa Mahkemesi, olağanüstü yönetim usullerinin uygulandığı dönemlerde alınan tedbirlere ilişkin bireysel başvuruları incelerken Anayasa'nın 15. maddesinde ortaya konulan temel hak ve özgürlüklere ilişkin güvence rejimini dikkate alacağını belirtmiştir. Buna göre olağanüstü bir durumun bulunması ve bunun ilan edilmesinin yanı sıra bireysel başvuruya konu temel hak ve özgürlüklere müdahale teşkil eden tedbirin olağanüstü durumla bağlantılı olması hâlinde inceleme, Anayasa'nın 15. maddesi uyarınca yapılacaktır (*Aydın Yavuz ve diğerleri* [GK], B. No: 2016/22169, 20/6/2017 §§ 187-191). Anayasa Mahkemesi ayrıca 15 Temmuz darbe teşebbüsü sonrasında olağanüstü hâl ilanına dair usule ilişkin süreçler tamamlanıncaya kadar kamu otoritelerinin aldığı tedbir ve önlemlerin temel hak ve özgürlükler üzerindeki etkisinin de Anayasa'nın 15. maddesi kapsamında incelenmesi gerektiği sonucuna varmıştır (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, § 241).

47. Soruşturma mercilerince başvurucuya yöneltilen ve tutuklama tedbirine konu edilen suçlama, başvurunun darbe teşebbüsünün arkasındaki yapılanma olduğu belirtilen Fetullahçı Terör Örgütü/Paralel Devlet Yapılanması (FETÖ/PDY) üyesi olduğu iddiasıdır. Anayasa Mahkemesi, anılan suçlamanın olağanüstü hâl ilanını gerekli kılan olaylarla ilgili olduğunu değerlendirmiştir (*Selçuk Özdemir* [GK], B. No: 2016/49158, 26/7/2017 § 57).

48. Bu itibarla başvurunun şikâyetiyle ilgili değerlendirme Anayasa'nın 15. maddesi kapsamında yapılacaktır. Bu inceleme sırasında öncelikle Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan güvencelere aykırılık olup olmadığı tespit edilecek, aykırılık saptanması hâlinde ise Anayasa'nın 15. maddesindeki ölçütlerin bu aykırılığı meşru kılıp kılmadığı değerlendirilecektir (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 193-195, 242; *Selçuk Özdemir*, § 58).

## b. Kabul Edilebilirlik Yönünden

49. Açıkça dayanaktan yoksun olmadığı ve kabul edilemezliğine karar verilmesini gerektirecek başka bir neden de bulunmadığı anlaşılan başvurunun kabul edilebilir olduğuna karar verilmesi gerekir.

## c. Esas Yönünden

### i. Genel İlkeler

50. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, devletin bireylerin özgürlüğüne keyfî olarak müdahale etmemesini güvence altına alan temel bir haktır (*Erdem Gül ve Can Dundar* [GK], B. No: 2015/18567, 25/2/2016, § 62).

51. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası uyarınca, hürriyeti kısıtlanan kişi kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkına sahiptir (*Mehmet Haberal*, B. No: 2012/849, 4/12/2013, § 122).

52. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında, hürriyeti kısıtlanan kişinin durumu hakkında karar verilmesini talep etmesi hâlinde bu talebin karara bağlanması için belirli bir süre öngörülmemişse de *kısa sürede* karar verilmesi gerektiği belirtilmiştir. Kararın gereken süratle alınıp alınmadığı her davanın kendi özel koşullarına göre değerlendirilir. Burada derece mahkemelerinin gösterdiği özen, tutulan kişinin tutumlarının gecikmeye sebebiyet verip vermediği, gecikmenin resmî makamların sorumluluğunda olup olmadığı gibi hususların dikkate alınması gerekir (*Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, B. No: 2013/4128, 18/11/2015, § 71).

53. Ceza muhakemesi hukukumuzda itiraz usulünün düzenlendiği 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrasında, kararına itiraz edilen hâkim veya mahkemenin itiraz incelemesini en çok üç gün içinde yapması, itirazı yerinde görmezse yetkili merciye göndermesi gerektiği belirtilmişse de itiraz merciinin incelemesini ne kadar süre içinde tamamlaması gerektiğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Anayasa'nın yukarıda değinilen 19. maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan "*kısa sürede*" ibaresi, hürriyeti kısıtlanan kişinin bu kısıtlamanın hukukiliğine karşı yaptığı itirazın mümkün olan en kısa sürede karara bağlanmasını zorunlu kılmaktadır (*Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, § 73).

54. Öte yandan itiraz incelemesinin kısa sürede karara bağlanması güvencesi, sadece incelemenin *kısa sürede* karara bağlanmasını değil verilen kararın bu *kısa süre* içinde tebliğ edilmesini de gerektirmektedir. Bu itibarla hürriyetten yoksun bırakılmanın hukukiliğine yönelik itirazın kısa sürede karara bağlanması güvencesine uygun hareket edilip edilmediği değerlendirilirken yetkili mercilere başvuru yapılan tarihten başvuruya ilişkin verilen kararın başvuruca veya temsilcisine tebliğ edildiği tarihe kadar geçen süre dikkate alınır.

55. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında, her ne sebeple olursa olsun hürriyeti kısıtlanan bir kimsenin kısa sürede durumu hakkında karar verilmesini ve bu kısıtlamanın kanuna aykırılığı hâlinde hemen serbest bırakılmasını sağlamak amacıyla yetkili bir yargı merciine başvurma hakkı bulunduğu belirtilirken kısıtlama sebebi bakımından bir ayırım yapılmadığından buradaki başvuru hakkı, elbette mahkûmiyet hükmüne bağlı olarak tutulma nedeniyle özgürlüğünden yoksun bırakılmayı da kapsamaktadır (*Mehmet İlker Başbuğ*, B. No: 2014/912, 6/3/2014, § 80).

### ii. İlkelerin Olaya Uygulanması

56. Ceza muhakemesi hukukumuzda itiraz usulünün düzenlendiği 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrasında, kararına itiraz edilen hâkim veya

mahkemenin itiraz incelemesini en çok üç gün içinde yapması, itirazı yerinde görmezse yetkili merciye göndermesi gerektiği belirtilmiştir. Bu düzenlemenin Anayasa'nın 19. maddesindeki *kısa sürede inceleme* güvencesini temin etmeye yönelik olduğu aşikârdır.

57. Kanun'da kararına itiraz edilen hâkimin veya mahkemenin yapacağı inceleme için üç günlük süre sınırı öngörülmüş ise de itiraz merciinin incelemesini ne kadar süre içinde tamamlaması gerektiğine ilişkin açık bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak bu durum itiraz merciinin hiçbir süre sınırıyla bağlı olmadığı biçiminde yorumlanamaz. Anayasa'nın yukarıda değinilen 19. maddesinin sekizinci fıkrasında yer alan "*kısa sürede*" ibaresi, hürriyeti kısıtlanan kişinin bu kısıtlamanın hukukiliğine karşı yaptığı itirazın mümkün olan en kısa sürede karara bağlanmasını zorunlu kılmaktadır (bazı eklemelerle birlikte bkz. *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, § 73). Dolayısıyla itiraz mercii incelemeyi makul bir süre içinde karara bağlamakla yükümlüdür. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının mahiyeti gözetildiğinde bu sürenin mümkün olduğunca kısa tutulması gerekeceği açıktır.

58. İtiraz merciinin inceleme süresi bakımından her olaya uygulanacak mahiyette standart bir süre öngörülmesinin birtakım olumsuzluklara yol açabileceği ortadadır. Standart inceleme süresi öngörülmesi özellikle sanık sayısının fazla olduğu ve nispeten karmaşık nitelikteki soruşturma veya yargılamalarda itirazın esasının gereği gibi incelenememesi riskini ortaya çıkarabilmektedir. Bu nedenle Anayasa Mahkemesi *kısa süre* bağlamında somut bir süre telaffuz etme gereği duymamaktadır.

59. Bununla birlikte Anayasa Mahkemesinin konuya ilişkin önceki kararlarının da göz ardı edilmemesi gerekir. Anayasa Mahkemesi *Ulaş Kaya ve Adnan Ataman* kararında başvuruçuların itiraz merciinin kararından kırk bir gün sonra haberdar olmalarının *kısa sürede* karar verilmesi güvencesini ihlal ettiği sonucuna ulaşmıştır (*Ulaş Kaya ve Adnan Ataman*, § 75). Öte yandan AİHM de Türkiye ile ilgili olarak verdiği bir kararında başvuruçunun tutuklamaya itirazının kırk bir gün sonra karara bağlanmasının Sözleşme'nin 5. maddesinin (4) numaralı fıkrasında yer alan "*süatle yargı kararının verilmesi*" güvencesine aykırılık oluşturduğuna hükmetmiştir (bkz. § 36).

60. Somut olayda 12/12/2016 tarihinde Yargıtay 16. Ceza Dairesince 5271 sayılı Kanun'un 108. maddesine göre resen yapılan inceleme sonucunda verilen kararla başvuruçunun tutukluluğunun devamına karar verilmiştir. Başvurucu 19-29/12/2016 tarihlerinde devam eden duruşmalar sırasında 21/12/2016 tarihinde, hakkında verilen tutukluluğun devamı kararına itiraz etmiştir. Başvuruçunun itirazına ilişkin ilk incelemeyi yapan Yargıtay 16. Ceza Dairesi, 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca itirazı yerinde görmediği takdirde en çok üç gün içinde dosyayı yetkili merciye göndermesi gerekirken 30/1/2017 tarihinde verdiği kararla itirazı incelemeye yetkili merci olan Yargıtay 17. Ceza Dairesine göndermiştir. İncelemeye yetkili merci olan Yargıtay 17. Ceza Dairesi 1/2/2017 tarihli kararı ile itiraz başvurusunu kesin olarak reddetmiştir (bkz. §§ 26, 27).

61. Buna göre hakkında verilen tutukluluğun devamı kararına 21/12/2016 tarihinde itiraz eden başvuruçunun bu itirazı, merciince 1/2/2017 tarihinde karara bağlanmış ve başvuruçunun itirazının sonucunu 3/2/2017 tarihinde öğrenmiştir. İtirazın karara bağlanmasındaki gecikmede başvuruçuya atfedilebilecek bir kusurun bulunmadığı görülmektedir. Başvuruçunun itirazının itirazda bulunulduktan kırk iki gün sonra karara bağlanmasının ve başvuruçunun karar sonucunu kırk dört gün sonra öğrenmesinin Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrası ile düzenlenen kısa sürede karar verilmesi zorunluluğu ile bağdaştığı söylenemez.

62. Açıklanan gerekçelerle Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında güvence altına alınan itiraz incelemesinin kısa sürede karara bağlanması hakkının ihlal edildiğine karar verilmesi gerekir.

63. Bu durumda başvurunun tutukluluğa itirazının geç değerlendirilmesi olağan dönemde Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen güvenceye aykırı olduğundan bunun olağanüstü dönemlerde temel hak ve özgürlüklerin kullanımının durdurulmasını ve sınırlandırılmasını düzenleyen Anayasa'nın 15. maddesi kapsamında meşru olup olmadığının incelenmesi gerekir.

#### **d. Anayasa'nın 15. Maddesi Yönünden**

64. Anayasa'nın 15. maddesine göre savaş, seferberlik, sıkıyönetim veya olağanüstü hâllerde temel hak ve özgürlüklerin kullanılmasının kısmen veya tamamen durdurulabilmesi ve bunlar için Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen güvenceye aykırı tedbirler alınabilmesi mümkündür. Ancak Anayasa'nın 15. maddesi, bu hususta kamu otoritelerine sınırsız bir yetki tanımamaktadır. Anayasa'nın diğer maddelerinde öngörülen güvenceye aykırı tedbirlerin Anayasa'nın 15. maddesinin ikinci fıkrasında sayılan hak ve özgürlüklere dokunmaması, milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerle aykırı bulunmaması ve durumun gerektirdiği ölçüde olması gerekir. Anayasa Mahkemesince Anayasa'nın 15. maddesine göre yapılacak inceleme bu ölçütlerle sınırlı olacaktır. Anayasa Mahkemesi bu incelemenin usul ve esaslarını ortaya koymuştur (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 192-211, 344).

65. Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı savaş, seferberlik, sıkıyönetim ve olağanüstü hâl gibi olağanüstü yönetim usullerinin benimsendiği dönemlerde Anayasa'nın 15. maddesinin ikinci fıkrasında yer alan, dokunulması yasaklanan çekirdek haklar arasında değildir. Dolayısıyla bu hak yönünden olağanüstü hâllerde Anayasa'daki güvenceye aykırı tedbirler alınması mümkündür (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 196, 345).

66. Ayrıca anılan hak, milletlerarası hukuktan kaynaklanan yükümlülük olarak insan hakları alanında Türkiye'nin taraf olduğu uluslararası sözleşmelerden özellikle Medeni ve Siyasal Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme'nin 4. maddesinin (2) numaralı ve Sözleşme'nin 15. maddesinin (2) numaralı fıkralarında ve bu Sözleşme'ye ek protokollerde dokunulması yasaklanan çekirdek haklar arasında olmadığı gibi somut olayda başvurunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yapılan söz konusu müdahalenin milletlerarası hukuktan kaynaklanan diğer herhangi bir yükümlülüğe (olağanüstü dönemlerde de korunmaya devam eden bir güvenceye) aykırı olduğu da saptanmamıştır (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 199, 200, 346).

67. Bununla birlikte kişi hürriyeti ve güvenliği hakkı, devletin bireylerin özgürlüğüne keyfi olarak müdahale etmemesini güvence altına alan temel bir haktır (*Erdem Gül ve Can Dundar*, § 62). Kişilerin keyfi olarak hürriyetinden yoksun bırakılmaması, hukukun üstünlüğüyle bağlı olan bütün siyasal sistemlerin merkezinde yer alan en önemli güvencelerdendir. Keyfi olarak hürriyetten yoksun bırakılmaya karşı usule ilişkin güvenceler de bu kapsamda değerlendirilmelidir. Bireylerin özgürlüklerine yönelik müdahalenin keyfi olmaması, olağanüstü yönetim usullerinin benimsendiği dönemlerde de uygulanması gereken temel bir güvencedir. Bir kişinin olağanüstü dönemlerde dahi keyfi olarak hürriyetinden yoksun bırakılması veya keyfi tutuklamaya karşı usule ilişkin temel güvencelerin askıya alınması milletlerarası hukuktan doğan yükümlülüklerle aykırı bir durumdur (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 347, 348).

68. Diğer taraftan başvurunun kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik tutukluluk incelemelerinin geç değerlendirilmesi suretiyle gerçekleştirilen müdahalenin Anayasa'nın 15. maddesi kapsamında *durumun gerektirdiği ölçüde* olup olmadığının tespiti gerekmektedir. Bu tespit yapılırken ülkemizde olağanüstü hâl ilanına sebebiyet veren durumun özellikleri ile olağanüstü hâl ilanı sonrasında ortaya çıkan ve süreç içinde değişen koşulların yanı sıra itirazın değerlendirildiği süre de dikkate alınacaktır (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, § 349).

69. 15 Temmuz darbe teşebbüsü sırasında ve sonrasında ülke genelinde darbe girişimiyle bağlantılı ya da doğrudan darbe girişimiyle bağlantılı olmasa bile FETÖ/PDY ile bağlantılı olduğu değerlendirilen yaklaşık 162.000 kişi hakkında Cumhuriyet başsavcılıklarının talimatı ile soruşturma başlatılmış, bu kapsamda 50.000'den fazla kişi tutuklanmıştır. Yine 47.000'den fazla kişi adli kontrol tedbiri uygulanarak serbest bırakılmıştır (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, § 52). Soruşturma mercileri darbe teşebbüsü gibi ani gelişen bir durum üzerine bir anda on binlerce şüpheli hakkında soruşturma başlatma ve yürütme zorunluluğu ile karşı karşıya kalmıştır. Teşebbüsün faili olduğu değerlendirilen FETÖ/PDY'nin özellikleri (gizlilik, hücre tipi yapılanma, her kurumda örgütlenmiş olma, kendisine kutsallık atfetme, itaat ve teslimiyet temelinde hareket etme vb.) de dikkate alındığında bu soruşturmaların diğer ceza soruşturmalarına göre çok daha zor ve karmaşık olduğu ortadadır. Bu bağlamda bilhassa yargı organları ve soruşturma mercileri, öngörülemez şekilde ağır bir iş yükünü yönetmek zorunda kalmışlardır. Ayrıca darbe teşebbüsünün savuşturulmasından hemen sonra 16 Temmuz günü Hâkimler ve Savcılar Yüksek Kurulu (HSYK) darbe teşebbüsünde bulunduğu belirtilen FETÖ/PDY ile ilgisi nedeniyle ilk etapta 2.745 hâkim ve Cumhuriyet savcısının görevden el çektilmesine karar vermiş, daha sonra süreç içinde 4.000'in üzerinde yargı mensubu meslekten çıkarılmıştır (*Aydın Yavuz ve diğerleri*, §§ 57, 350).

70. Darbe teşebbüsü sonrasında ilan edilen olağanüstü hâl döneminde bazı suçlar bakımından (özellikle darbe teşebbüsü, FETÖ/PDY ve terörle ilgili) yürütülen soruşturma ve kovuşturma süreçleriyle ilgili olarak olağanüstü hâl süresince geçerli olmak üzere usule ilişkin kurallarda birtakım değişiklikler yapılmıştır. Ceza muhakemesi hukukumuzda itiraz usulünün düzenlendiği 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrasında; kararına itiraz edilen hâkim veya mahkemenin itiraz incelemesini en çok üç gün içinde yapması, itirazı yerinde görmezse yetkili merciye göndermesi gerektiği belirtilmiştir. Bu süre, 668 sayılı KHK ile 26/9/2004 tarihli ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'nun İkinci Kitap Dördüncü Kısım Dördüncü, Beşinci, Altıncı ve Yedinci Bölümü'nde tanımlanan suçlar ile 12/4/1991 tarihli ve 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanunu kapsamına giren suçlar ve toplu işlenen suçlar yönünden olağanüstü hâlin devamı süresince on gün olarak düzenlenmiştir.

71. Darbe teşebbüsü sonrasında soruşturma mercileri ve yargı organları bakımından ortaya çıkan öngörülemez nitelikteki ağır iş yükü, bu iş yüküyle mücadele edecek ve ülkenin hukuk sistemini işletecek hâkim ve savcılarının önemli bir bölümünün (yaklaşık 1/3'ü) HSYK tarafından FETÖ/PDY ile iltisak ve irtibatları bulunduğu gerekçesiyle görevden el çektilmesi ve meslekten çıkarılması, darbe teşebbüsüne veya FETÖ/PDY'ye ilişkin olanlar da dâhil olmak üzere soruşturma ve kovuşturma süreçlerinde görev alacak yardımcı adliye personeli ve kolluk görevlilerinin de önemli bir bölümünün FETÖ/PDY ile olan ilgileri nedeniyle kamu görevinden çıkarılmış olması birlikte değerlendirildiğinde 5271 sayılı Kanun'un 268. maddesinin (2) numaralı fıkrasında yapılan değişikliğin durumun gereklerine uygun, ölçülü bir tedbir olarak kabul edilmesi gerekir.

72. Somut olayda başvuru, Yargıtay 16. Ceza Dairesinin 12/12/2016 tarihli tutukluluk hâlinin devamına dair karara karşı 21/12/2016 tarihinde yaptığı itirazın kırk iki gün sonra değerlendirildiğini ileri sürmüştür.

73. Başvurucu, tutukluluğun devamına yönelik karara 21/12/2016 tarihinde yapılan duruşma sırasında itiraz etmiştir. İtirazın yapıldığı duruşmanın bittiği 29/12/2016 tarihinde aynı Mahkemeye yeniden başvurunun tutukluluk hâlinin devamına karar verilmiştir. Başvurucu bu karara da itiraz etmiş ve bu itirazı da inceleme mercii olan 17. Ceza Dairesince 12/1/2017 tarihinde değerlendirilerek reddedilmiştir (bkz. §§ 23, 24). Kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik olarak verilen tutuklama kararı aynı anda kişi üzerinde ancak bir kez uygulanabilecektir. Birden fazla mahkemelerce verilmiş tutuklama kararlarının mevcut olduğu hâllerde de durum bu şekildedir ve bir tutuklama kararı son bulmadan diğerinin infazı mümkün değildir. Buna göre başvuru konusu olayda aynı Mahkemeye sonradan verilen tutukluluğun devamına yönelik kararın aynı mercii tarafından 12/1/2017 tarihinde değerlendirildiği ve bu kararın da başvurucuya 19/1/2017 tarihinde tebliğ edildiği görülmektedir. Buna göre sonradan farklı bir argümanın ileri sürülmediği itiraz, nihayetinde yirmi iki gün sonra karara bağlanmış ve yirmi dokuz gün sonra karar sonucu başvurucuya tebliğ edilmiştir.

74. Bu durumda başvurunun tutukluluğun devamı kararına yaptığı itirazın değerlendirilme süresinin makul olup olmadığı değerlendirilirken hâkim/mahkemeye itirazın değerlendirildiği süreyle birlikte olağanüstü dönemin süreç içinde değişen koşullarının da dikkate alınması gerekmektedir.

75. Yukarıda belirtilen hâkim ve savcı sayısının önemli oranda azalması, darbe teşebbüsü ve FETÖ/PDY ile bağlantılı soruşturma ve kovuşturma süreçlerinin yoğunluğu başta olmak üzere olağanüstü hâl sürecindeki gelişmeler ve başvurunun sonraki itirazının değerlendirilme tarihine göre itirazı hakkında yirmi iki gün sonra karar verilmiş olması gibi hususlar birlikte dikkate alındığında silahlı terör örgütü üyesi olma ve Türkiye Cumhuriyeti Hükümetini cebir ve şiddet kullanarak ortadan kaldırmaya veya görevlerini yapmasını kısmen ya da tamamen engellemeye teşebbüs etme suçlarından tutuklu bulunan başvurunun tutukluluğun devamı kararına yaptığı itirazın -tebliğ süresi de dâhil olmak üzere- kırk dört gün sonra sonuçlandırılması makul olarak kabul edilebilir.

76. Açıklanan gerekçelerle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkına yönelik olarak Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında belirtilen güvencelere aykırı bu müdahalenin *olağanüstü hâl* döneminde temel hak ve özgürlüklerin kullanımının durdurulmasını ve sınırlandırılmasını düzenleyen Anayasa'nın 15. maddesindeki ölçütlere uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

## VI. HÜKÜM

Açıklanan gerekçelerle;

A. Adli yardım talebinin KABULÜNE,

B. Kamuya açık belgelerde başvurunun kimliğinin gizli tutulması talebinin KABULÜNE,



C. Tutukluluğun devamı kararına yönelik itirazın geç değerlendirilerek karara bağlanması nedeniyle kişi hürriyeti ve güvenliği hakkının ihlal edildiğine ilişkin iddianın KABUL EDİLEBİLİR OLDUĞUNA,

D. Anayasa'nın 19. maddesinin sekizinci fıkrasında güvence altına alınan itiraz incelemesinin kısa sürede karara bağlanması hakkının Anayasa'nın 15. maddesiyle birlikte değerlendirildiğinde İHLAL EDİLMEDİĞİNE,

E. 12/1/2011 tarihli ve 6100 sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu'nun 339. maddesinin (2) numaralı fıkrası uyarınca tahsil edilmesi mağduriyete neden olacağından başvurucunun yargılama giderlerini ödemekten TAMAMEN MUAF TUTULMASINA,

F. Kararın bir örneğinin Adalet Bakanlığına GÖNDERİLMESİNE 29/5/2019 tarihinde OYBİRLİĞİYLE karar verildi.

Başkan  
Hasan Tahsin GÖKCAN

Üye  
Burhan ÜSTÜN

Üye  
Hicabi DURSUN

Üye  
Kadir ÖZKAYA

Üye  
Yusuf Şevki HAKYEMEZ